

**SUBDEZVOLTAREA PSIHICĂ – CAUZĂ CARE EXCLUDE SAU DIMINUEAZĂ
RESPONSABILITATEA PERSOANEI FIZICE ÎN DREPTUL PENAL****Stela BOTNARU**

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol este examinată problema ce vizează subdezvoltarea psihică a făptuitorului, privită sub aspectul cauzelor care exclud sau diminuează responsabilitatea persoanei fizice în dreptul penal. Pentru a da răspunsuri clare și exhaustive, autorul a purces la analiza detaliată a doctrinei juridico-penale, precum și a psihiatriei, în urma căreia au fost date definițiile noțiunilor de discernământ și de responsabilitate, a fost formulat și propus spre utilizare un nou concept de subdezvoltare psihică. Autorul a demonstrat necesitatea revizuirii normei juridico-penale cu privire la iresponsabilitate și responsabilitate redusă prin introducerea în textul legii penale a sintagmei „retard mintal”. În cadrul prezentului mesaj științific sunt explicate efectele juridice ale varietăților de aplicare a normei cu privire la responsabilitatea redusă față de minori care au comis fapte prejudiciabile.

Cuvinte-cheie: *vinovăție, responsabilitate, responsabilitate redusă, iresponsabilitate, discernământ, subdezvoltare psihică, retard mintal.*

**MENTAL IMMATURITY – GENERAL OR PARTIAL PSYCHIATRIC DEFENCE
OF THE NATURAL PERSON IN THE CRIMINAL LAW**

In this article there are subject to a detailed examination the problem of mental immaturity of the offender regarded as a form of general or partial psychiatric defences in Criminal Law. In order to respond on these questions the author has effectuated a detailed analysis of the penal doctrine and psychiatry and as a result of such approach has formulated the notions of “discernment” and “responsibility”, there were formulated and proposed for the further implementation a new concept of mental immaturity. The author demonstrated the necessity of legislative revision of the norms of irresponsibility and diminished responsibility by means of introduction of a new legislative expression of “mental retardation”. In the frame work of this scientific research there were explained the legal effects of different variations of the legal norm regarding the diminished responsibility of the minors who had committed criminal misdeeds.

Keywords: *culpability, diminished responsibility, irresponsibility, discernment, mental immaturity, mental retardation.*

În conformitate cu alin.(1) art.6 CP RM, persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție. Prin urmare, *inexistența responsabilității exclude existența vinovăției.*

Vinovăția prevede responsabilitate penală, presupunând prezența discernământului și a intenției asupra faptei, respectiv absența tulburărilor psihice cu semnificație psihiatrico-legală, astfel încât infractorul sănătos mintal va fi sancționat. În acest context, autorul I.Coșciug precizează că alienatul poate comite fapte care prezintă pericol social și care sunt prevăzute de legea penală, dar nu este responsabil, fapta fiind săvârșită fără vinovăție în sens juridic sau, în sens medical, fapta a fost comisă acționând fără discernământ. Prin urmare, fapta bolnavului mintal nu poate fi calificată ca infracțiune (ci ca acțiune socialmente-periculoasă) și nu poate fi sancționată penal, deoarece lipsa discernământului înlătură posibilitatea intenției normale, precum și capacitatea de prevedere și deliberare a acțiunilor [3, p.97-98].

Așadar, există trei trăsături psihologice ce determină responsabilitatea: de ordin cognitiv (percepție, raționament cunoaștere); de ordin afectiv (emoții, sentimente); cele referitoare la impulsuri, dorințe, voință [8].

Conținutul volitiv al vinovăției este specificat de legiuitor în norma juridico-penală. Totodată, potrivit prevederilor art.22 CP RM, responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și de a-și dirija acțiunile.

Interpretând această normă juridico-penală, vom specifica că responsabilitatea presupune un nivel de dezvoltare psihofiziologică care poate fi obținut doar la o anumită vârstă.

Fiind un *termen juridic*, responsabilitatea definește capacitatea unei persoane de a-și controla și aprecia atât faptele, cât și consecințele sociale ale acestora, de a-și asuma integral obligațiile ce-i revin dintr-o acțiune liber consimțită, pe care o deliberează și o întreprinde, de a înțelege consecințele acțiunilor sale în interesul propriei persoane, însă fără a prejudicia interesul colectivității, de a accepta și suporta consecințele faptelor

sale contrare normelor de conviețuire socială [4, p.138]. În mod obligatoriu, responsabilitatea presupune coexistența a doi factori: unul *intelectiv*, constând în capacitatea persoanei de a-și da seama de acțiunile sau inacțiunile sale, de semnificația lor socială și de urmările acestora, altul *volitiv*, constând în aptitudinea aceleiași persoane de a fi stăpână pe faptele sale, în sensul de a le putea dirija în mod conștient. Astfel, prin responsabilitate se înțelege starea psiho-fizică a persoanei care este capabilă să-și dea seama de valoarea firească a acțiunilor sau inacțiunilor sale și de urmările acestora și își poate dirija în mod conștient voința, în raport cu aceste fapte.

În psihiatrie, capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și de a-și dirija acțiunile se desemnează prin categoria de *discernământ*.

Discernământul (*termen psihiatric*) se bazează pe o percepere și reprezentare a realității (natura actului comis, a conținutului și consecințelor faptelor incriminate), pe capacitatea psihică de anticipare prin reprezentarea consecințelor faptelor proprii [4, p.138]. Astfel, discernământul reprezintă *o calitate* și, totodată, *o funcție*, atunci când îl considerăm *capacitatea unui individ de a delibera asupra acestei acțiuni*, precum și *asupra consecințelor acesteia* și de a-și organiza astfel motivat activitatea, în vederea îndeplinirii acțiunii.

Categoria de discernământ are un conținut mai amplu decât reflectarea pur și simplu a funcțiilor de cunoaștere, ea reflectând și calitatea funcției de afectivitate și de voință. În acest sens, în practica judiciară sunt cunoscute situațiile în care în anumite tulburări afectiv-volitivă, stări care pot duce la îngustarea câmpului de cunoștință, discernământul este afectat în sensul diminuării acestei capacități de apreciere critică, în special asupra consecințelor faptelor.

Discernământul poate varia atât în raport cu nivelul de dezvoltare a funcțiilor psihice în cadrul dezvoltării ontogenetice, cât și în cadrul aceluiasi tip de personalitate, în raport cu situația de moment, de condițiile endogene și circumstanțele exogene la momentul comiterii faptelor.

Discernământul nu poate fi raportat în mod formal la *vârsta cronologică* sau la *diagnosticul de boală*, ci la natura și circumstanțele de săvârșire a faptei, la elementele consecutive ale actului antisocial. Prin urmare, putem susține că subdezvoltarea psihică poate fi determinată de procesul natural de imaturitate psihofiziologică la minori, sau că poate să apară în urma unei boli psihice.

În acest sens, stabilirea automată a discernământului, unde de asemenea s-au acceptat arbitrar trei categorii (prezent, diminuat, abolit), în funcție de diagnosticul psihiatric, poate conduce la interpretări eronate. Noțiunea de psihoză nu echivalează cu absența discernământului. Faza evolutivă a bolii poate conferi gradări variabile ale acestuia, până la integritatea capacității critice de apreciere a conținutului și a consecințelor faptelor săvârșite la un moment dat. Dizarmonia personalității și nedezvoltarea personalității nu echivalează cu discernământul diminuat, după cum normalitatea psihică nu implică în anumite circumstanțe psihologice sau biologice integritatea acestei capacități.

Așadar, caracterul penal al faptei săvârșite de un minor sub 14 ani este înlăturat, dat fiind că acesta, aflându-se în cadrul procesului natural de dezvoltare psihică și fizică pe o treaptă inferioară, nu are format discernământul cronologic „de vârstă” și, implicit, nu dispune de capacitatea deplină de a înțelege semnificația unor acțiuni sau inacțiuni cu consecințe negative pe plan social, dar și personal [3, p.89].

Savantul H.C. Таращев, în opera sa științifică, printre stările psihice anormale menționează: minoritatea infractorului; subdezvoltarea intelectuală; tulburarea malativă a psihicului; stările de inconștientă [11, p.146-147]. Generalizându-le, autorul precizează că starea de iresponsabilitate poate să apară fie în urma faptului că condițiile responsabilității încă nu au survenit, fie în urma faptului că aceste condiții au survenit dar deja s-au pierdut. Pe cale de consecință, savantul distinge:

- (1) Iresponsabilitatea apărută din cauza subdezvoltării psihice (imaturității psihice):
 - (a) subdezvoltarea naturală a organismului uman – minoritatea;
 - (b) subdezvoltarea datorată stării anormale a organismului uman (subdezvoltarea patologică), cum ar fi în cazul demențiilor ereditare, surdomutismului etc.;
 - (c) subdezvoltarea determinată de influențele negative ale anumitor împrejurări nocive.
- (2) Iresponsabilitatea apărută din cauza pierderii de către persoană a unui nivel normal al dezvoltării psihice obținute anterior:
 - (a) bolile psihice în sens propriu;
 - (b) stările maladive ale organismului uman care provoacă tulburare psihică;
 - (c) stările anormale ale organismului care influențează activitatea psihică [11, p.155].

Totodată, în psihiatrie se disting următoarele forme de tulburări cognitive:

- psihozele constituționale sub formă de *Dysnoia dementica*;
- tulburările psihice organice (lat. – *Paralysis progressiva alienorum (dementia paralytica progressiva)*; *Dementia senilis*; *Dementia e laesione cerebri circumscripta (Dementia organica)*);
- stările de subdezvoltare psihică:
 - (1) Idiotismul (lat. – *Idiotismus*):
 - (a) idiotismul în sensul strict;
 - (b) imbecilismul (lat. – *Imbecillitas*);
 - (2) Cretinismul (lat. – *Cretinismus*) [10, p.X-XIII].

Aprecierea corectă a legăturii de cauzalitate dintre tulburarea psihică și alterarea sau diminuarea discernământului stă la baza stabilirii responsabilității persoanei și a vinovăției acesteia.

Problema privind stabilirea responsabilității sau a iresponsabilității este de sorginte juridico-penală și nu medicală. Subdezvoltarea intelectuală, boala psihică etc. constituie categorii extrem de vagi, a căror semnificație poate fi extinsă și, prin urmare, volumul semantic al acestor noțiuni este foarte diferit. În acest sens, H.C. Таганцев precizează că cauza iresponsabilității o constituie nu oligofrenia, surdomutismul, lunatismul etc., ci consecințele nefaste pe care aceste stări le provoacă în psihicul persoanei [11, p.147].

Totodată, este de menționat că nu orice *psihotic* este totdeauna iresponsabil față de faptele sale. Există psihotici care pot fi responsabili pentru anumite fapte, iar pentru altele nu. Discernământul lor nu trebuie raportat în mod formal la diagnosticul de boală, ci și la stadiul de evoluție în care se află defectul specific, de diferite intensități, la caracterul concret în care subiectul a acționat deliberat, deci dacă a avut în momentul respectiv și pentru actul antisocial respectiv nu doar capacitatea de a-și exprima liber voința sau nu, ci, mai ales, de a anticipa critic consecințele ce vor decurge din faptele sale.

Tulburările de comportament cele mai frecvente apar însă în cadrul retardului mental, fie pe un fundal encefalopat cu funcții de cunoaștere la limită, fie prin întârziere în dezvoltarea intelectuală prin insuficiențe educaționale variate. Oligofrenia se caracterizează prin deficit marcat al funcțiilor cognitive, imaturitate afectivă și sugestibilitate marcată.

O problemă juridico-penală extrem de importantă apare în cazul comiterii infracțiunii:

- de către o persoană care suferă de surdomutism;
- de către o persoană crescută în sălbăticie;
- de către o persoană aflată în stare de foame (stare funcțională periodică a organismului care se manifestă prin senzația nevoii de a mânca).

Referindu-ne la *prima situație* (surdomutism înăscut sau dobândit în copilăria precoce), trebuie să constatăm că aceste persoane întâmpină greutăți în ce privește adaptarea socială. Dezvoltarea intelectuală este mai redusă decât la alte persoane de aceeași vârstă, deoarece la persoană nu sunt prezente toate componentele obligatorii ale gândirii, deci nu le poate combina. O situație similară se întâmplă în sfera emotiv-volitivă a acestor persoane; ele nu simt durerea altor persoane, sunt rigide și severe, nu-și pot manifesta bucuria sau durerea, simpatiile și antipatiile.

În *cea de-a doua situație*, creșterea și dezvoltarea într-o stare de sălbăticie produce efecte extrem de profunde asupra psihicului uman, uneori aceste persoane devin chiar incontrolabile, acțiunile lor neputând fi frânate sau dirijate. Psihicul persoanelor crescute în sălbăticie suferă procese ireversibile. Indiscutabil, la această persoană se detestă retardul mental, care, din punct de vedere cantitativ, poate fi de diferită gravitate. Prin urmare, efectul juridic al faptei prejudiciabile comise de către o persoană crescută în sălbăticie poate fi diferit în funcție de caracteristica cantitativă a retardului mental: în cazul retardului mental sever sau avansat – persoana se recunoaște iresponsabilă, iar în cazul diagnosticării unui retard mental ușor – persoana va fi pusă răspunderii penale limitate în baza art.23¹ CP RM (Responsabilitatea redusă).

În *cea de-a treia situație*, starea fiziologică de foame, la fel ca și starea de intoxicație, poate să producă nu doar scăderea puterilor fizice, dar și să conducă la schimbări semnificative ale psihicului uman, provocând chiar halucinații și delir. Devine incontestabil că o astfel de stare poate diminua sau aboli discernământul persoanei. Mai mult, starea de foame, ca temei pentru operarea normei cu privire la responsabilitate redusă sau iresponsabilitate, trebuie delimitată de starea de foame ca extremă necesitate.

Observăm că subdezvoltarea psihică a persoanei poate fi una ereditară și una dobândită, fiind determinată atât de unele cauze externe (condiții nocive de viață, lipsă de educație etc.), cât și de cele interne (prezența unor boli somatice).

În acest perimetru de doctrină un interes sporit juridico-penal reprezintă subdezvoltarea psihică a minorului și particularitățile răspunderii penale a acestuia.

Convingătoare în acest sens se prezintă a fi și Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele privind minorii, nr.39 din 22.11.2004, care în pct.8 stabilește următoarele: „În cadrul judecării cauzei penale, de rând cu circumstanțele prevăzute la art.96 CPP RM, urmează să fie stabilite și: gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a minorului; particularitățile caracterului și temperamentului minorului; interesele și necesitățile minorului; influența adulților sau altor minori asupra minorului; cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii” [5, p.6]. Stabilirea circumstanțelor menționate este o obligațiune atât a organului de urmărire penală, cât și a instanței de judecată. Pentru a stabili aceste circumstanțe se ordonă o anchetă socială în privința minorului conform art.475 alin.(2) CPP RM [1]. Așadar, pentru a se stabili aceste circumstanțe, vor fi ascultați părinții minorului, învățătorii, educatorii lui și alte persoane care ar putea comunica datele necesare, precum și se va cere efectuarea unei anchete sociale, prezentarea documentelor necesare și se vor efectua alte acte de urmărire penală și judiciare.

În urma modificărilor legislative operate prin Legea Parlamentului, nr.66 din 05.04.2012, pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova [6], în art.475 CPP RM a fost introdus alin.(3), care stipulează că pentru circumstanțele prevăzute în art.475 CPP RM organul de urmărire penală dispune întocmirea referatului prezentințial de evaluare psihosocială a minorului.

În conformitate cu pct.12 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele privind minorii, nr.39 din 22.11.2004: „În cazul când apar îndoieli cu privire la starea de responsabilitate sau la capacitatea de percepere justă a împrejurărilor ce au importanță pentru cauza penală, este necesară efectuarea expertizei medico-legale: psihologice sau psihiatrice ori psihologopsihiatrice. În acest sens, în ședința de judecată pot fi audiați și specialiști în domeniul psihologiei copiilor și adolescenților (psiholog, asistent social, pedagog)” [5, p.6].

Așadar, unul dintre obiectivele acestei expertize este obținerea răspunsului care ar clarifica următoarea întrebare: corespunde oare dezvoltarea intelectuală a minorului vârstei biologice a acestuia?

Rezultatele expertizei în materie au o valoare determinativă pentru organele judiciare și de drept în cauzele penale cu privire la minori. Această afirmație se argumentează prin faptul că pot exista situații practice diferite care se cer a fi soluționate prin prisma normelor juridico-penale cu privire la responsabilitate (art.22 CP RM), responsabilitate redusă (art.23¹ CP RM) și iresponsabilitate (art.23 CP RM). Le vom analiza *infra*:

(1) *Dezvoltarea intelectuală a minorului corespunde vârstei biologice a acestuia, iar la momentul comiterii faptei minorul a conștientizat în deplină măsură caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii imputate.*

Efectul juridic: persoana urmează a fi recunoscută responsabilă, fiind aplicată norma juridico-penală prevăzută la art.22 CP RM;

(2) *Dezvoltarea intelectuală a minorului nu corespunde vârstei biologice a acestuia, iar la momentul comiterii faptei prejudiciabile persoana sub vârsta majoratului nu a conștientizat caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii imputate în urma a) unui retard sever sau profund în dezvoltarea intelectuală care nu se datorează unei tulburări psihice sau b) în urma unei boli psihice cronice, unei tulburări psihice temporare sau unei alte stări patologice.*

Efectul juridic: În situația în care minorul nu a conștientizat cele comise din cauza cărorva tulburări psihice, fie cronică, temporară sau de altă natură, *persoana urmează a fi recunoscută iresponsabilă în baza art.23 CP RM (Iresponsabilitatea)*. Este obligatorie stabilirea legăturii de cauzalitate dintre tulburarea psihică și starea de abolire a discernământului la momentul săvârșirii faptei prejudiciabile imputate.

Cu toate că, în cazul unui retard mintal sever sau profund, elementul intelectual și/sau volitiv este afectat în așa măsură încât minorul nu-și poate da seama de cele comise și nu le poate controla, norma juridico-penală cu privire la iresponsabilitate nu poate fi aplicată, deoarece lipsește criteriul medical (biologic) al iresponsabilității prevăzut expres în lege – *prezența unei tulburări psihice*. Prin urmare, va rămâne neacoperită de legiuitor o altă situație – când minorul nu conștientizează caracterul prejudiciabil al faptei din cauza retardului mintal, care nu este condiționat de o afecțiune psihică. Reieșind din ipoteza că retardul mintal sever (IQ < 50), constituind o afecțiune cronică de întârziere în dezvoltarea intelectuală, compus din retard mintal moderat (IQ 50-35), sever (IQ 35-20) și profund (IQ < 20), acesta poate și să nu fie urmare a unei tulburări psihice, se impune completarea dispoziției art.23 CP RM cu sintagma „*retard mintal sever*”.

(3) Dezvoltarea intelectuală a minorului nu corespunde vârstei biologice a acestuia, iar la momentul comiterii faptei prejudiciabile persoana sub vârsta majoratului nu a conștientizat în deplină măsură caracterul prejudiciabil al faptei sau nu o putea controla în deplină măsură din cauza a) unui retard ușor în dezvoltarea intelectuală care nu se datorează unei tulburări psihice sau b) în urma unei tulburări psihice.

Efectul juridic: Se va recunoaște că persoana a acționat cu discernământul diminuat, fiind aplicată norma juridico-penală prevăzută la art.23¹ CP RM (Responsabilitatea redusă). Pentru clarificarea împrejurării dacă minorul s-a aflat la momentul comiterii unei fapte prejudiciabile într-o stare psihică cu diminuarea discernământului, trebuie numită și efectuată, în mod obligatoriu, expertiza medico-legală în materie de psihiatrie sau o expertiză complexă psihologo-psihiatrică. În acest caz, starea de diminuare a discernământului apărută în urma unei tulburări psihice sau a unui retard mintal ușor (subdezvoltare intelectuală cu IQ 70=50) se va lua în considerare doar în calitate de circumstanță care atenuază pedeapsa penală.

Evidențiem că diminuarea discernământului la minor poate evolua sub imperiul celor două cauze, cum ar fi: 1) tulburarea psihică; 2) retardul mintal ușor (IQ 70=50).

În opinia savantului H.C. Таганцев, retardul mintal ușor se află la hotar cu o simplă prostie omenească, frivolitate, ignoranță și se deosebește de normalitatea psihică doar cantitativ [11, p.165]. Cunoștințele unei astfel de persoane sunt extrem de limitate, gândirea este simplă, vocabularul rezervat și limitat, intelectul imatur, caracterul persoanei este unul credul și instabil, dispoziția este predominant egoistă, iar interesele și suferințele colective sau sociale se percep ca străine [11, p.165].

După cum reiese din conținutul art. 23¹ CP RM, unui minor, care la momentul comiterii faptei rejudiciabile s-a aflat într-o stare cu discernământul diminuat din cauza unei tulburări psihice, i se aplică norma generală cu privire la responsabilitatea redusă.

Însă, observăm că legiuitorul omite situația în care diminuarea discernământului este urmare a unei alte cauze, cum ar fi: *subdezvoltarea intelectuală (retardul mintal) ușoară fără manifestarea cărorva semne clinice caracteristice unei tulburări psihice.*

Devine clar că, în condițiile legislației penale în vigoare, minorului aflat la momentul comiterii faptei prejudiciabile cu discernământul diminuat din cauza unei întârzieri în dezvoltarea intelectuală, care nu este urmare a tulburării psihice, nu i se poate aplica norma cu privire la responsabilitatea redusă (art.23¹ CP RM). Aceasta deoarece lipsește criteriul medical al responsabilității reduse expres prevăzut în Codul penal, și anume: prezența unei tulburări psihice. Totodată, în situația analizată minorul nu suferă de careva tulburări psihice, el doar întârzie în a se dezvolta intelectual.

Așadar, din interpretarea legii penale autohtone în actuala redacție rezultă că diminuarea discernământului condiționată de o subdezvoltare intelectuală ușoară a unui minor, care la momentul comiterii unei fapte prejudiciabile nu conștientiza pe deplin caracterul și ilegalitatea faptei sale sau nu o putea dirija în deplină măsură, fapta nefiind provocată de o tulburare psihică a acestuia, nu poate constitui temei de sine stătător pentru aplicarea normei cu privire la responsabilitatea redusă prevăzută la art.23¹ CP RM. Pe cale de consecință, minorul care a comis o faptă prejudiciabilă fiind retardat mintal ușor va fi urmărit penal fără careva privilegii sau rezerve, concluzie ce intra în contradicție cu prevederile legislației procesual penale invocate *supra*.

Continuând argumentarea propriului dezacord cu modelul legislativ actual al normei cu privire la responsabilitate redusă (art.23¹ CP RM), argumentăm că din punctul de vedere al respectării principiului dreptului penal prevăzut la art.6 CP RM (Principiul caracterului personal al răspunderii penale), conținutul elementului intelectual al intenției sau al imprudenței la un minor subdezvoltat mintal are anumite particularități în comparație cu conținutul vinovăției la un minor dezvoltat mintal conform vârstei, care a comis o infracțiune identică. Confirmarea celor expuse o găsim și la autorul belarus И.О. Грунтов [9, p.217].

Consemnăm, prin urmare, că lacuna legislativă depistată în legea penală actuală limitează nejustificat domeniul de aplicare a normei juridico-penale cu privire la responsabilitatea redusă. Pentru înlăturarea cât mai urgentă a deficienței legislative conturate se propune completarea dispoziției de la alin.(1) art.23¹ CP RM cu un temei suplimentar al apariției discernământului diminuat materializat în sintagma „*retard mintal ușor*”.

Precizăm că, din punct de vedere etimologic, expresia „*retard mintal*” este cu mult mai reușită decât sintagma „*debilitate mintală*” operată atât în legea penală precedentă (art.11 al Codului penal al RSSM din 24 martie 1961 [6]), cât și păstrată până în prezent în legea procesual penală.

Amintim că în art.11 (Iresponsabilitatea) din Codul penal al RSSM din 24 martie 1961 [6] erau distinse patru temeiuri cu caracter alternativ care formau criteriul medical (biologic) al iresponsabilității, și anume:

(1) boală psihică cronică; (2) tulburare psihică temporară; (3) debilitate mintală; (4) altă stare patologică. Referințe legislative privind „debilitatea mintală” s-au păstrat până în prezent în art.475 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova [1].

Cu toate că sintagma „*debilitate mintală*” în varianta limbii de stat nu este cea mai reușită din punctul de vedere al terminologiei psihiatrice folosite în textul legii penale și procesual penale, aceasta descrie retardul mintal doar în cea mai ușoară formă a lui, omițând cele mai severe forme prezentate în descreștere, cum ar fi: *imbicilitatea* și *idioția*. Însă, dacă vom analiza textul legii penale precedente în varianta rusă, vom observa că legiuitorul moldav operaseră cu termenul „слабоумие” tradus și transpus în legea penală autohtonă din legislația altor republici sovietici. În acest sens, provoacă anumite rezerve folosirea de către legiuitor a expresiei „debilitate mintală”, care se impune a fi incorectă din punct de vedere lingvistic și semantico-științific.

Un argument în plus găsim și în legislația în vigoare a Republicii Moldova, și anume: în pct.2 al Anexei nr.1 la Regulamentul-cadru al Centrului comunitar de sănătate mintală și al Standardelor minime de calitate, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.55 din 30.01.2012 [7], conform căruia *tulburarea psihică* și *retardul mintal* constituie două categorii de sine stătătoare de patologii mintale.

Sesizăm, prin urmare, o lacună în legea penală care intră în contradicție cu legislația în vigoare a Republicii Moldova. Deficiența nominalizată poate fi înlăturată doar prin operarea unor modificări substanțiale ale conținutului art.23 și 23¹ CP RM, lărgind criteriile medicale ale iresponsabilității și ale responsabilității reduce.

Prin urmare, propunerea *de lege ferenda* va avea un caracter bipartit:

- 1) revizuirea expresiei legislative „*debilitate mintală*” întâlnite în legislația procesual penală actuală, modificând-o în sintagma „*retard mintal*” care, în opinia noastră, se prezintă a fi corectă și reușită;
- 2) înlăturarea contradicției apărute dintre legea penală și legea procesual penală în materia criteriilor medicale ale responsabilității la minori, prin completarea Codului penal actual cu expresia „*retard mintal*” ce constituie un temei suplimentar al criteriului medical (biologic) al iresponsabilității sau responsabilității reduce.

În opinia noastră, modificările legislative propuse ar contribui la aplicarea echitabilă și eficientă a legii penale, coroborând totodată scopurile politicii penale a statului cu scopurile politicii promovate de stat în domeniul sănătății mintale.

Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.
2. Codul penal al RSSM din 24 martie 1961. În: *Veștile RSSM*, 1961, nr.10, art.41.
3. COȘCIUG, I. Particularitățile expertizei psihiatrice legale la minori în procesul penal. În: I.DOLEA, S.DORAȘ, Gh.BACIU și al. *Expertiza judiciară în cauzele privind minorii*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, 136 p., p.89-117. ISBN 9975-9848-8-6
4. DUBLEA, A., ȘTEFĂROI, N., LUCA, S. și al. *Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori*. Iași: Asociația Alternative Sociale, 2005, 246 p. ISBN: 973-0-03888-0
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele privind minorii, nr.39 din 22.11.2004. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție*, 2005, nr.7, p.6.
6. Legea Parlamentului, nr.66 din 05.04.2012, pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.155-159 (în vigoare din 27.10.2012).
7. Regulamentul-Cadru al Centrului comunitar de sănătate mintală și a Standardelor minime de calitate, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr.55 din 30.01.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.29.
8. VASILCU, M.S. *Expertiza medico-legală psihiatrică*. <http://www.umfiasi.ro/Rezidenti/suporturidecurs/Facultatea de Medicina/Medicina Legala - modul Medicina Legala/Expertiza medico-legala psihiatrica.pdf> (Accesat: 19.08.2013)
9. ГРУНТОВ, И.О. *Принцип личной виновной ответственности в уголовном законодательстве*. Минск: Тесей, 2012. 366 с. ISBN 978-985-463-496-8
10. КОРСАКОВ, С.С. *Курсъ психиатрии*, ординарного профессора императорскаго московскаго университета. Пособіе нуждающимся студентамъ. Изданіе второе посмертное, переработанное авторомъ. Подъ редакціей Комиссіи Общества Невропатологовъ и Психиатровъ, состоящаго при Императорскомъ Московскомъ Университете. Москва: Типо-литографія В.Рихтеръ, Тверская, Мамоновскій пер. 1901, Том 1-2. 1101 с.
11. ТАГАНЦЕВ, Н.С. *Русское Уголовное право: лекции. Часть Общая*. В двух томах. Том 1. Москва: Наука, 1994. 380 с. ISBN 5-02-012940-2

Prezentat la 15.10.2013